

2023 – 12

HOLLANDS Maandblad

100ste geboortedag

A.H.J. Dautzenberg, Jannah Loontjens, Philip Huff, Guus Luijters & Delphine Lecomte

Tussen Gerard Reve

Dorstig Kerstverhaal van Alexis de Roode!

Oksana Stomina: 'Brief aan een krijgsgevangene'

HOLLANDS Maandblad

INHOUD NO. 12 – 2023

vijfenzestigste jaargang • nummer 913
december 2023

Opgericht in 1959 door K.L. Poll.

www.hollandsmaandblad.nl

Deze maand

A.H.J. Dautzenberg – Tussen verachting en vertedering

Angelika Geronymaki – Gedichten

Jannah Loontjens – ‘Dronk Jezus veel wijn?’

Philip Huff – Treurzang op honderdste geboortedag

Guus Luijters – Levensblij troep lever ik niet

Johannes van der Sluis – Gedicht

Delphine Lecompte – Ontmaskerd door de pedofiele messenwerper van Adinkerke

Oksana Stomina – Gedicht

Kerim Göçmen – Na de cursus

Louise Glück – Gedicht

Marc Tritsmans – Gedicht

Alexis de Roode – Dorst

Dezső Kosztolányi – Gedicht

Tekeningen Albert Wulffers

Auteurs in dit nummer

Colofon

Deze maand

Johannes van der Sluis

Voor papa – Vlug komen we in de buitenwijken van Triëst terecht. F. laat me alle hoeken en gaten van zijn theorieën zien, de ene nog wilder dan de andere. Bescheiden is hij over zijn zussen, de een psycholoog, de ander operazangeres. De zangeres beoefent enkel hekserij. Wat me verbaast is dat hij nog betrekkelijk kan functioneren in wat we voor het gemak maar even deze realiteit zullen noemen. En hij vertelt vrij beheerst, niet met het reguliere fanatisme. Ik opper dat het gevaarlijk is om zoveel te denken, in de wetenschap dat waanzin een droom is waaruit men niet zo snel ontwaakt. F. is nog het meest bezorgd om zijn been, dat hij straks zijn functies zal verliezen, hij begint al te hinken. Svevo blijft dichtbij. ‘Gewoon een betrouwbare dokter zoeken,’ opper ik. Verder veel ‘si’ en ‘hm’, een uitputtende exercitie. Als we langs zo’n typisch nondescript Italiaans appartementencomplex met wat treurig groen lopen, zegt hij dat hij hier heeft gewoond: ‘Ik was de gekste van allemaal,’ een moment van genadeloze zelfreflectie, ‘helemaal schizo’. Dan struinen we door een grote, ondoordringbare *bosschage* met veel stekels (‘ik ga terug,’ roep ik, maar buffel door) en even denk ik dat ik net als de historicus Winckelmann op dit kruispunt van Europa zal worden vermoord. Voortdurend wijst F. op de *borderlines*, voor hem is het allemaal zonneklaar.

In een volkscafé vraagt hij wanneer ik ben geboren nadat hij heeft uitgeweid over de twee rotsen die de horens van de duivel zouden zijn aan de hand van een bok op onze Sloveense bierflessen. Voor alle duidelijkheid: het gaat om de berg bij Triëst waar Christus is gekruisigd. Nadat ik heb betaald haalt hij een geel plastic scheermesje uit zijn volle rugzak, een cadeautje. Op de Piazza dell’Unità d’Italia, schuin tegenover Winckelmanns hotel, nemen we afscheid. F. wil nog meelopen. ‘Ik heb je toch geen negatieve energie gegeven?’ vraagt hij. ‘Het zijn

allemaal schepsels / die uit verdriet bestaan: / in hen, in mij, roert zich de godheid', dicht Saba.

De volgende morgen staat op de Piazza della Borsa een violiste 'Guntanamera' te spelen op kitscherige muziek uit een stereo ('het noodlot nadert met de pasjes van kitscherige dansmuziek', aldus Claudio Magris) voor een huis met in een serre-uitbouw opgeplakte letters 'Welcome to the free territory of Trieste'. Vlaggen van Amerika en Engeland. 'USA & UK Come Back!' In 'Hel en paradijs van Triëst' uit 1946, een jaar voor de Vrije Zone Triëst werd ingesteld, verhaalt Saba dat deze kosmopolitische stad altijd een 'smeltkroes van rassen' is geweest. Italianen, Slaven, Duitsers, joden, Grieken, Levantijnen, Turken met een rode fez op hun hoofd, 'en ik weet niet welke allemaal nog meer'. Vanwege de verscheidene soorten bloed zou de 'bijzondere neurose' bij de bewoners te verklaren zijn. Vervolgens schrijft Saba dat 'ook al gaan de politieke agitators tekeer, er nog wel wat anders op de wereld dan alleen agressie is: gelukkig voor ons bestaat ook Amor, wiens opzet precies de tegenovergestelde is van die van de politieke agitators'. Een samenzwering van liefde: ja, 'met botte bijlen zijn de onderbuiken van gevoelens ont-daan,' dicht Angelika Geronymaki.

Verder deze maand: Reve 100 – dát is pas leven! Lecompte: 'Ik gebruik toch het woord "knaap"?' Een klimaatbewust Kerstverhaal over het kindje Claudia: 'De eerste haring die hij op de rand van het bad had gelegd, was na een paar uur verdwenen. Een gehaktbal ook.' En Thierry, je kunt me nog altijd bellen (ironievrij). Liefde? Laten wij wanhopig drinken onder keukenlicht. – JvdS

lees het nieuwe nummer

‘Dronk Jezus veel wijn?’

Een familie-anekdote over Gerard Reve

Jannah Loontjens

Al van jongs af aan, lang voordat ik iets van hem had gelezen, hoorde ik met enige regelmaat de naam Gerard Reve. Van mijn vader. Mijn tante. En van mijn oma, die het eenvoudig had over ‘Gerard’. Ze kenden hem via priester Lambert Simon, een huisvriend van mijn grootouders en de doopvader van Reve, en als bezoeker van de zondagsmissen en de Muzenzolder.

De Muzenzolder was een katholieke kunstenaarskring, georganiseerd door Lambert Simon. Mijn grootouders waren er nauw bij betrokken, mijn oma schonk er koffie en mijn opa was Lamberts trouwe bondgenoot. Er kwamen schrijvers, dansers, toneelspelers, musici en beeldend kunstenaars. Altijd op de woensdagavond in de Rustenburgerstraat in de Pijp. De zolder bevond zich boven een katholieke meisjesschool, waar Lambert Simon niet alleen godsdienstles gaf, maar ook woonde. De zusters in het aanpalende klooster kookten voor hem. Lambert had Reve uitgenodigd op de Muzenzolder. Mijn vader was een jaar of zeventien toen hij hem daar poëzie hoorde voordragen.

Mijn vader had hem eerder ook al gezien bij de zondagsmissen van Lambert in Ons’ Lieve Heer op Solder, de zeventiende-eeuwse schuilkerk aan de Oudezijds Voorburgwal. Volgens mijn tante kwam Reve met de ‘balletjongens’ mee. Hij had op de zondagen een vaste plek, altijd linksboven, vanaf het altaar gezien. Acteur Albert van Dalsum las het evangelie en Lambert Simon hield een preek. Mijn vader legde de kooltjes op het gas voor het wierookvat en hielp de blaasbalg van het orgeltje bedienen. Kees de Wijs was de organist, er waren strijkers en een koor. Na de mis hielp mijn vader met het bereiden van de koffie.

Lambert kwam vaak rond etenstijd bij mijn grootouders langs en merkte dan verrast op: ‘Goh, gaan jullie eten?’ Verheugd schoof hij aan en at een hapje mee. Hij vertelde graag over Reve, die hij weleens opzocht in Greonterp. Mijn vader herinnert zich bijvoorbeeld dat Lambert zijn discipel had moeten geruststellen over zijn drankgebruik. ‘Dronk Jezus veel wijn?’ had Reve hem gevraagd en Lambert had hem naar alle eerlijkheid geantwoord: ‘Mateloos.’

In Reves boeken wordt er ontstellend veel gezopen en er worden bijna evenveel voornemens gemaakt om te stoppen met drinken. ‘Ik ga ervan af, het moet, ik zweer het. Gij die was en is en zijn zal, ik houd op met drinken, ik zweer het voor Uw aangezicht. Maar wanneer precies, dat weet ik nog niet,’ zo klinkt een van de vele voornemens in *Nader tot U*. Ook in *Moeder en zoon*, waarin Reve antwoord belooft te geven op het waarom van zijn katholieke bekering, wordt aan een stuk door gepimpeld. Dit werk heeft mijn bijzondere interesse omdat doopvader Lambert S. er een rol in speelt. Het is, ondanks de buitengewoon scherpzinnige stijl, een merkwaardig en soms wat vermoeiend boek; een zoektocht naar zijn religieuze motieven, verscholen in typisch reviaanse thema’s als drankzucht, homoseksuele fantasieën, en de communistische sfeer waarin hij opgroeide. Deze invloeden worden alle met elkaar verknoot tot een krankzinnige verklaring van zijn katholicisme.

Terwijl de jonge Gerard zo hield van het kerstfeest, sloot het communistisch gedachtegoed van Reves vader iedere vorm van kerstviering uit. ‘Het was immers een feest dat door de “heersende klasse” was ingesteld en begunstigd werd om het “proletariaat” dom te houden,’ begint hij het eerste hoofdstuk in *Moeder en zoon*. Als kind schreef Reve, niet beter wetend, voor het gestencilde blaadje van de jonge communisten, De Pioniers. Voor deze jonge communisten, alsook de kinderen uit verzetsgezinnen, werden zomerkampen georganiseerd. Ook daarover hoorde ik verhalen van mijn vader, aangezien zijn eerste vrouw, net als Karel van het Reve, erbij betrokken was. Toen mijn vader op zijn

eenentwintigste trouwde met zijn eerste vrouw, de moeder van mijn halfzus, ontving het jonge echtpaar een Ansichtkaart van Karel uit Moskou. Hij werkte daar als Rusland-correspondent voor *Het Parool*. ‘Groeten van het hele Russische volk’, had hij erop geschreven.

Gerard Reve ontwikkelde een gruwelijke hekel aan het communisme. In *Moeder en zoon* beschrijft hij hoe hij ‘na een moeizame worsteling van vele jaren’, zich stap voor stap had kunnen bevrijden van de communistische leer, ‘een leer die, zoals ik al eerder heb betoogd, bijna niet te weerleggen is omdat zij geen werkelijke inhoud heeft’. Zijn bekeering tot het katholicisme zou hem definitief verlossen van het historisch materialisme, ‘dat gezeik, die onzin, die lulpraat, die namaakfilosofie’ [...], het “historisch materialisme”, het marxisme en de “eensgezinde” klassenstrijd, waarvan ieder woord ten eerste verzonnen, ten tweede gelogen, en ten derde niet waar was’.

Het katholieke systeem zou een nieuwe thuishaven vormen en de Maria-verering de verheerlijking van zijn eigen moeder vervangen. Toch was het niet in alle opzichten beter, in katholieke brochures trof hem de ‘onbeholpenheid van stijl, het geringe, bijna infantiel lage peil van de intelligentie en de overmaat aan tautologieën en clichés. Met de afbeeldingen was het niet anders. Katholieke kunst uit de jaren vijftig en zestig overtreft waarlijk alles wat zelfs de stoutste verbeelding aan wansmaak of alleen al aan gebrek aan het elementairste vakmanschap bijeen zouden kunnen fantaseren.’

Maar juist in die ontstellende wansmaak van de katholieke kunst vindt Reve een van de verklaringen voor de kracht van de religie. Toen hij op een dag ‘van een oude krant, een gestoomde bokking’ zat te eten, begreep hij: ‘Een leer die zulk een gebrekkige, verkitschte, infantiele en soms aan godslastering grenzende vertolking kon doorstaan, moest wel naar haar inhoud, iets verkondigen van grote dwingende kracht en evidente geloofwaardigheid.’ Het zijn dit soort absurdistische redenen die Reve opwerpt, vaak even ernstig als humoristisch.

Naast de behoefte om zich na het verlaten van het communisme bij een ander onlogisch systeem aan te sluiten, brengt Reve ook allerlei seksuele redenen te berde die hem tot het geloof zouden drijven. In *Moeder en zoon*, dat ik nu voor het eerst las, ontdekte ik dat een van zijn geile fantasieën mogelijk mijn eigen vader betrof. Als Reve in *Ons' Lieve Heer op Solder* naar een preek van Lambert Simon luistert, dwaalt zijn blik af naar de jongen die de blaasbalg van het orgel bedient: 'Nu zag ik ook waarom hij in een licht voorovergebogen houding stond: uit de zijkant van het orgel stak een lange stok of stang, en de jongen was begonnen die op en neder te bewegen: het moest de zwengel zijn van een pomp, waarmede aan het orgel lucht werd toegevoegd.' Het bedienen van deze blaasbalg behoorde, zoals gezegd, lange tijd tot de vaste zondagse taakjes van mijn vader.

De blaasbalgjongen speelt in latere seksfantasieën ook een rol, samen met Matroos, die Reve per toeval op een station ontmoet. Deze ontmoeting, eigenlijk meer een vluchtig uitwisselen van blikken en het overhandigen van een visitekaartje vlak voor de trein weggrijdt, beschrijft Reve als een heilige openbaring. Na zijn onnavolgbare belofte aan zichzelf om katholiek te worden als hij Matroos nog eens zal mogen zien concludeert hij: 'Ik meende dat geloof is: het vermogen tot onvoorwaardelijk liefhebben.' Liefhebben is bij Reve zelden losgekoppeld van de geslachtsdrift. Bij het bekijken van roomse jongens in een kerk fantaseert hij erover dat ze elkaar 'zouden betasten, strelen, kussen en tot liefdes uiterste verzadiging lichamelijk beroeren. De daad geleek mij, op deze plaats van diepste overgave, eerder geboden dan ongeoorloofd.' Ook wordt de drift de heiligen niet onthouden. Ten overstaan van een Mariabeeld in een kapel kan hij het niet laten zijn tot 'vuurbereidheid verheven liefdesdeel' tevoorschijn te halen en te beroeren.

Je zou het als godslastering kunnen lezen, toch geloof ik in de duistere diepgang van Reves betoog, die de reden van zijn katholicisme plaatst in schijnbaar zondige seksuele driften, overmatig drankgebruik en de behoefte jongens te pijnigen. Op een gegeven moment beschrijft hij de

hardhandige verkrachting van een vriend, die hem huilend smeekt te stoppen. De auteur zet de penetratie ruw voort, onderwijl hardop fantaserend over de jonge Matroos, die voor hem de aankondiging van zijn bekering symboliseert. Het zoeken van religiositeit in seks en sadisme is misschien een provocatie, maar meer nog een navorsing van de onbeholpenheid waarmee we als mensen omgaan met de onbevattelijke heiligheid én dierlijkheid van ons bestaan.

De redenen voor zijn doop zijn een absurditeit, maar daarin ligt voor Reve dan ook precies de aantrekkingskracht van het katholieke geloof: in de volslagen onnavolgbaarheid, waaraan je je desondanks, of juist *dankzij* de ondoorgrondelijkheid, volledig kunt overgeven. Uiteindelijk lijkt het erop dat vooral Lambert Simon het plan van zijn doop doorzet, terwijl dit de priester in eerste instantie een onnodige formaliteit leek. Reve bleef erop aandringen, maar als het moment nadert, bekruipt hem toch een intense twijfel:

‘Wilde ik rooms-katholiek worden, of wilde ik dat niet? Hier werd mijn denken als het ware geblokkeerd: ik wist het niet meer. Beide mogelijkheden kwamen mij even verschrikkelijk voor: in het eerste geval was ik zwakzinnig, in het tweede geval was ik eigenlijk een grote klootzak, die zichzelf en een aantal nette mensen iets had wijs-gemaakt, en een nogal onfatsoenlijke komedie had opgevoerd. Wat was erger: fatsoenlijke zwakzinnigheid, of eerloos gezond verstand?’

De zoveelste fles wijn die ik nu opentrok, bracht het antwoord op deze laatste vraag geenszins dichterbij. Hoe laat was het nu? Kon ik Lambert S. niet het beste nog terugbellen om hem eerlijk te vertellen dat ik, bij nader inzien... toch liever...’

Als Reve bij Lambert S. over zijn drankgebruik klaagt, zegt deze dat het allemaal naar verhouding is, dat er mensen zijn die nóg meer drinken. En dan lees ik ineens de anekdote terug, die ik al zo vaak van mijn vader

had gehoord; alleen is het drankorgel hier niet Jezus, maar de Hemelse Vader zélf:

‘Wat denk je, Lambert,’ vroeg ik gelaten. ‘Denk je dat God veel drinkt...?’

‘Mateloos, Gerard, mateloos,’ antwoordde Lambert S.

‘Daar moet een reden voor zijn,’ meende ik.

lees het nieuwe nummer

Wachten

Oksana Stomina

Voor mijn man en alle andere krijgsgevangenen

Weet je, mijn lief, wachten is half in leven zijn,
Zwijgend de horizon grijpen met je blik en hem vasthouden,
Elke dag de afgrond overwinnen, door het koren dwalen
En de lijsten bestuderen. Je bent nu een moeder
Voor je eigen man. Onze liefde bindt ons aan elkaar,
Elastisch als een navelstreng, maar ze heelt onze moeheid niet.
Want wachten, mijn lief, is mij schuldig voelen
Dat ik niet je hand heb vastgepakt en je niet naar huis heb gebracht.

Want wachten, mijn liefde, is dingen uitstellen,
Vreugde en verlangens, dromen en hoop. Alles
Lijkt bestraffing, alsof je niet langer het recht hebt
Op de helft van de zon, op de helft van het hart.

Want wachten, geliefde, is de ochtenden tellen
En de nachten zonder jou, de stappen door andermans huis,
Uit het raam kijken, tegen de gordijnen ademen
En de muren stutten die het plafond dragen.

Vertaling uit het Oekraïens: Richard Nowak

AANTEKENING VAN DE VERTALER

Oksana Stomina vertelde me dat haar man stadswacht was toen Mari-oepol door de Russen werd belegerd. Hij behoorde tot de 1000 verdedigers van de Azovstal-fabriek. Oksana wist met haar dochter de stad te ontvluchten, op 16 maart 2022, de dag dat de Russen het theater

bombardeerden. Eind mei 2022 moesten de strijders in de fabriek zich overgeven. Ze werden afgevoerd naar strafkampen ergens in Rusland. De meesten zitten daar tot op de dag van vandaag gevangen, ook de man van Oksana.

In het afgelopen jaar heeft ze de gedichtencyclus *Brieven aan een krijgsgevangene* geschreven, waartoe het hierboven afgedrukte (in het origineel berijmde) gedicht behoort. Oksana is na de annexatie van de Krim en de Donbas in 2014 in het Oekraïens gaan schrijven, net als bijna alle andere Russischtalige Oekraïense schrijvers in het oosten. Toen ik Oksana schreef dat het zo droevig was dat haar man de brieven niet kan lezen zolang hij gevangen wordt gehouden, antwoordde ze: 'Hij zal ze later lezen wanneer hij wordt bevrijd. Ik weet dat het erg belangrijk voor hem is om te weten dat ik hem op deze manier heb geschreven, zelfs al wist ik dat mijn brieven hem niet zouden bereiken.'

lees het nieuwe nummer

Na de cursus

Kerim Göçmen

Eindelijk ben ik na een afwezigheid van tien dagen naar de cursus teruggekeerd. Het complex waar de cursus wordt gegeven staat niet ver van het metrostation, waar twee lijnen elkaar kruisen. De gevel kijkt uit op een breed plein met twee koffietentjes en een Vietnamese loempia kraam. De achterkant wordt door een kanaaltje gescheiden van een weg die uitkomt op een winkelstraat. Het is een imposant gebouw; de brede trappen, waar de hele dag door mensen zitten, en de reusachtige ingang bieden een hoogmoedige, bijna arrogante blik.

De hoogmoed bereikt een hoogtepunt in de ontvangstzaal, die met een onmetelijke oppervlakte en duizelingwekkend hoog plafond en glazen koepel in het midden lijkt gebouwd om de honderden congresbezoekers te kleineren. De rest van het gebouw oogt minder pretentief.

Op weg naar mijn bestemming moet ik door een smalle en sobere gang. Het cursuslokaal waar onze werkgroep twee keer bij elkaar is gekomen, zonder mij, verwelkomt me ook nu onverschillig en onvriendelijk, zo lijkt het.

Jim, de voorzitter van onze werkgroep, kijkt me ontstemd aan, waarbij zijn ene wenkbrauw afkeurend omhooggaat, vraagt waar ik me al die dagen heb opgehouden en smijt mijn deel van de opdracht op tafel. Daarop verlaat ik het lokaal om me bij Julia, onze begeleidster, te melden. Gebogen over een schrift is ze druk aan het schrijven, het moet het verslag zijn dat ze haar superieuren wekelijks moet leveren. Op de rechterhoek van het bureau staat een Atari PC4. Plukjes van haar blonde, golvende haar bedekken haar voorhoofd. Ze tilt haar hoofd op, haar groene ogen komen tevoorschijn. Ze oogt moe, de pupil van haar rechteroog is weer scheefgezakt.

Op de terugweg kom ik Tess tegen. ‘Jim had misschien wel gelijk, maar hij had niet zo vervelend tegen je mogen doen,’ zegt ze. ‘In jouw geval zou ik het ook verschrikkelijk vinden dezelfde studiestof telkens opnieuw te moeten doorploeteren in plaats van vrijstelling te krijgen.’

Ik neem plaats aan tafel. In een mildere toon legt Jim me de taakverdeling uit en vat hij de afspraken samen. Hij moet, terwijl ik bij Julia was, te horen hebben gekregen dat hij me onnodig en onterecht hard had toegesproken. Ik krijg zelfs de indruk dat hij zich enigszins schaamt. Na de vergadering vraagt hij me heel beleefd nog even te blijven en verontschuldigt hij zich voor zijn woorden. Die jongen kan het niet opbrengen om mij recht in de ogen te kijken. Hij zou vriendschappelijker met me willen omgaan, maar ik geef hem daar de kans niet toe. Hij rept over zijn verantwoordelijkheid als voorzitter van de werkgroep, over de opdracht die volgende week klaar moet zijn en verdedigt zijn handelwijze door te beweren dat hij mijn afwezigheid, twee keer achter elkaar, niet over zijn kant kon laten gaan en zegt tot slot: ‘Anders is je gedrag een slecht voorbeeld voor de andere leden van de werkgroep. Je moet niet vergeten dat wij allemaal aan deze omscholingscursus meedoen om een stageplek te bemachtigen en uiteindelijk een baan te vinden. Ik weet wel dat ik jou de les niet hoef te lezen en dat ben ik ook gezinszins van plan. Ik hoop dat je me begrijpt.’

‘Maar je toon was wel erg hardvochtig,’ antwoord ik kalm. ‘Soms denk ik dat je iets persoonlijks tegen me hebt.’

‘Je ziet het helemaal verkeerd,’ zegt Jim licht blozend. ‘Ik probeer te doen wat ik in mijn positie als voorzitter hoor te doen.’ Hij denkt even na en vervolgt: ‘Misschien heb jij iets persoonlijks tegen mij, omdat jij geen voorzitter bent geworden? Maar je hebt toch duidelijk laten weten dat je het niet wilde?’

‘Het is lunchtijd, ik houd je niet langer op,’ besluit hij, omdat ik zwijg. ‘En nogmaals: neem mij mijn woorden niet kwalijk, maar je doet alsof het een straf voor je is om aan de opdracht te werken, zelfs om deze cursus te moeten volgen!’

Voordat ik ga lunchen loop ik bij Julia binnen. Haar vader ligt na een hartinfarct in het ziekenhuis en mag morgen naar huis. Haar ouders zijn gescheiden en haar moeder wil niets van hem weten. Zij is, voor zover ik weet, enig kind. Bij de eerste ontmoeting begon ze spontaan over haar persoonlijke aangelegenheden. Ik vroeg me nooit af waarom, maar praatte gewoon mee.

Nog steeds is ze met het verslag bezig. Ze legt haar pen weg, haalt haar hand door het haar en leunt achterover. ‘Ik loop op mijn laatste benen,’ zegt ze. ‘Ik kan de druk van bovenaf en alle ruzies in de groep nauwelijks aan. Ik heb écht goed nieuws nodig.’

‘Je vader mag naar huis,’ zeg ik.

‘Dat mijn moeder de zorg voor mijn vader op zich zou willen nemen bijvoorbeeld – in elk geval tot er thuiszorg geregeld is, maar daar reken ik niet op. Mijn vader heeft alle goede wil bij haar verspeeld.’

‘Heb je al eens overwogen om een paar dagen zorgverlof te krijgen?’

‘Dit is mijn eerste baan, ik wil het niet meteen verpesten.’

‘Krijg je geen begeleiding?’

‘Eén uur per week is niet veel.’

‘Je zou er goed aan doen met je moeder te praten. Als je duidelijk maakt hoe het ervoor staat, verandert ze misschien van gedachten. Ze moet het niet voor je vader doen maar voor jóu, in elk geval tijdelijk.’

Er valt een stilte. Haar werkplek is niet groot, zonder ramen. Het lijkt een uithoek, waar ze zomaar is gedeponeed. Ze pakt de pen en legt hem weer weg. ‘Vertel, hoe is het met Jim afgelopen? Hij kwam vorige week melden dat je er weer niet was. Hij zag er boos uit.’

‘We hebben het met elkaar besproken.’

‘Mooi! Dat kan ik er niet bij hebben,’ zegt ze lachend.

‘Ik krijg de indruk dat hij mij iets anders kwalijk neemt, maar ik kan er niet de vinger op leggen. Misschien dat ik mijn studie heb voltooid en hij niet? De omgekeerde wereld. Jij hebt als onze begeleider het recht om me een berisping te geven, maar hij vindt het legitiem om die rol van jou over te nemen.’

‘Jim is heel gevoelig over zijn imago, hij wil aan de werkgroep en het Arbeidsbureau laten zien dat hij veel in zijn mars heeft.’

‘Hij bezit een enorme zelfachting en vindt het erg dat hij met zijn intelligentie, talenten en ambities niet op eigen kracht werk kan vinden,’ zeg ik.

‘Geen idee. In een omscholingstraject te moeten zitten vindt hij kennelijk verschrikkelijk.’

‘Ik ook, tijdens de lessen verveel ik me stierlijk. Vanmiddag hebben we een sessie over politieke participatie, dat was verplichte stof tijdens mijn studie.’

Ze kijkt me strak aan. ‘Jim probeert het hoogst mogelijke uit zichzelf en zijn groepsgenoten te halen. Zo’n streven zie ik bijvoorbeeld niet bij jou. Jij doet alsof het je allemaal niet kan schelen. Dat zou in elk geval ten dele zijn antipathie voor jou kunnen verklaren.’

Ze steekt de pen in haar mond, hij hangt er licht uitdagend uit.

‘Bedoel je te zeggen dat hij moeite heeft met mijn... Ik weet niet hoe ik het moet verwoorden...’

Ik heb mijn ogen gericht op de pen.

Ze neemt hem uit haar mond. ‘Ik denk dat hij het je kwalijk neemt dat je je kwaliteiten onvoldoende benut. Dat je te bescheiden, in zijn ogen misschien zelfs te nederig bent. Hijzelf blaakt zoals je zelf hebt aangegeven van zelfvertrouwen en is vol ambities.’

In het gangbare jargon betekent bescheidenheid niets anders dan een slappeling. Lichtelijk van slag loop ik de kantine binnen. De lunchpauze vind ik het vervelendste moment van de cursus. Hoe saai de ochtend- en middagsessies ook zijn, het is duidelijk wat je er moet doen, je hebt een rol. Daarbuiten moet je spontaan zijn, gespreksonderwerpen vinden. Het liefst krijg ik de cursus in een gecomprimeerde vorm voorgeschoteld om hem zo snel mogelijk te verorberen. Jim heeft gelijk: het is een straf voor me om deze cursus te moeten volgen. We worden aangespoord inventief te zijn, initiatief te tonen om aan het einde van de cursus een stageplek binnen te harken, we zijn druk aan het sollicite-

ren. Tijdens de eerste oefenbijeenkomst kon ik de neiging weg te lopen nauwelijks weerstaan.

De voltallige groep zit verspreid over drie tafels te lunchen. Jim zit met drie leden van ons groepje aan één tafel. Hij wenkt me. Hij zou er natuurlijk niet over piekeren mij uit te nodigen als hij zijn tafelgenoten niet wilde laten zien dat we vrienden zijn geworden. Zo kan hij ook zijn imago van ‘import’ voor de cursisten van Surinaamse afkomst een beetje wegpoetsen. Jim komt oorspronkelijk uit Guyana, maar woonde sinds zijn vijfde levensjaar in Suriname. Hij spreekt net zo vloeiend Engels als Nederlands, maar beheerst het Sranantongo gebrekkig, wat hem de positie van een buitenstaander geeft onder de Surinaamse deelnemers.

Ik wil doorlopen. Emma roept, zwaaiend met haar hand, dat er een stoel naast haar vrij is. Die uitnodiging neem ik aan. Op haar bleke gezicht verschijnt een blij glimlach: zo heeft ze een bondgenoot tegen Benjamin, die met een rood gezicht, heftig articulerend en tafelgenoten priemend aankijkend, een betoog houdt. Emma is pas afgestudeerd en is de enige autochtone Nederlander in onze groep, die verder uitsluitend bestaat uit deelnemers met een migratieachtergrond. Ze drong er zelf bij het Arbeidsbureau op aan om als zestiende deelnemer aan ons gezelschap toegevoegd te worden. Waarom ze dat zo graag wilde, weet ik niet, maar ze zal het wel verteld hebben tijdens een van de sessies waarbij ik verstek heb laten gaan. Aangejaagd door het vuur van zijn betoog is Benjamin bezig de verschillen uit te leggen tussen de aard van de Hindoestaanse Surinamers (tot wie hij zichzelf ook rekent) en de Creoolse. Het valt me op dat hij Emma, die een paar keer een vraag wil stellen, nogal bruusk negeert. Emma's voorstel om, meteen aan het begin van de cursus, groepsoudste te worden heeft hij haar nog steeds niet kunnen vergeven. Hij was de eerste die het brandende lont in het kruitvat stak. ‘Wij hebben geen *hen* nodig die zich over haar *kuikentjes* wil ontfermen,’ riep hij, rood van woede. Hij werd bijgestaan door de Surinaamse deelnemers, die de meerderheid van de groep vormen. Emma moest wel heel naïef of onnozel zijn, anders had ze nooit zo'n

suggestie gedaan in een groep deelnemers van wie de meesten uit een land met een koloniaal verleden komen en die allemaal ouder dan zij zijn. Na de heftige reacties zag ze in dat ze een zeer gevoelige snaar had geraakt, waarvan ze zich kennelijk niet bewust was geweest, maar ze nam het voorbeeldig op, moet ik zeggen. Ze verontschuldigde zich keer op keer en gaat sindsdien zeer vriendelijk met de groep om, ondanks de tegenstand die ze nog altijd ondervindt. Door vragen aan Benjamin te stellen wil ze laten zien dat ze geen wrok tegen hem koestert, maar daar heeft Benjamin vooralsnog geen oog voor, Emma is lucht voor hem.

De rest van de lunch blijft Benjamin aan het woord. Op nadrukkelijke wijze, alsof hij geen tegenspraak duldt, zegt hij dat hij de Creolen prijst om hun speelse en zorgeloze omgang met het leven en dat de Hindoestanen een pluim verdienen vanwege hun plichtsgetrouwheid. Hij voegt eraan toe dat de genoemde verschillen de omgang tussen de twee bevolkingsgroepen boeiend maken. Ondanks zijn stelligheid krijg ik niet de indruk dat er een betweterige, behaagzieke man aan het woord is. Hooguit een man die zichzelf graag spaart – dat weet ik. Het enige wat je hem kunt verwijten is zijn buitensporige zelfliefde, hij voelt zich altijd bijzonder snel gekrenkt. Jim probeert zich nu en dan in het gesprek te mengen, waarbij hij elke keer een hevige tegenstand van Benjamin ondervindt, maar laat zich niet ontmoedigen en komt uiteindelijk aan het woord.

Ik verkeer in een vreemde stemming en stel mezelf aldoor de vraag: waaraan ontbreekt het mij, dat deze mannen in overvloed uitstralen? Beurtelings kijk ik naar hen beiden. Ze generen zich geenszins, hun gezichten stralen vastberadenheid uit, terwijl ik mij ook in het gesprek wil mengen maar de aandrang telkens weer onderdrukt. Wat is het? Is het toch die zelfliefde?

Er zijn nu bijna twee maanden verlopen sinds ik me voor deze cursus heb opgegeven, ik had drie maanden na ontslagen te zijn besloten hem te volgen. De opzegging van mijn dienstverband bij mijn laatste werkgever, die ik al lang had voelen aankomen; het conflict dat zich al een jaar voortsleepte, kon niet op een andere manier beëindigd worden.

Toch voelde het als een mokerslag. Alles eraan had iets onwerkelijks en de ontslagprocedure ging als in een droom aan me voorbij. Ik had de gewaarwording dat ik in een draaikolk naar beneden werd gezogen. Met de moed der wanhoop bleef ik ertegen vechten. Maar het wonderlijkste van alles was de vervreemding die me daarna overviel. Iedereen, zelfs de mensen die ik al lang kende en mij dierbaar waren, bezag ik met andere ogen, alsof ik hen een nieuwe plek probeerde te geven in mijn leven. Ik wilde hen opnieuw leren kennen en was in het bijzonder nieuwsgierig naar hun oordeel over mij. Dat ik een ander mens aan het worden was, was duidelijk, maar nu nog begrijp ik er weinig van, terwijl ik er met Jim en Julia met mijn neus bovenop zit. Wat laten zij mij zien over mezelf?

In het leslokaal houdt mijn stemming aan, af en toe kijk ik naar Jim, die aandachtig naar de docent luistert en zo nu en dan een vraag stelt, terwijl ik me aldoor maar inhoud. Het eindigt ermee dat ik een enorme aandrang voel om iets grofs te doen, iets wat men totaal niet van mij verwacht. Daarop onderbreek ik de docent, die net een vraag van Jim aan het beantwoorden is over politieke participatie en verwijst naar een theorie van Maurice Duverger over kiesstelsels; luid en betweterig vraag ik waarom hij juist *dé* zienswijze heeft gekozen, terwijl er nog andere theorieën over dit onderwerp bestaan en op stellige toon voeg ik eraan toe dat hij het recht niet heeft om ons zo'n theorie als enige verklaring voor te schotelen.

De docent kan de eerste seconden niets uitbrengen, maar hij weet zich te herstellen. Beheerst zegt hij dat ik hem niet de kans heb gegeven de andere theorieën te bespreken. 'Er is ook kritiek op Duvergers hypothese, bijvoorbeeld omdat het kiesstelsel in de Verenigde Staten een tweepartijensysteem in de hand werkt,' onderbreek ik hem weer, en ik noem nog een aantal landen waar zijn theorie niet opgaat. 'Wie de moeite neemt om andere theorieën te bekijken, ziet dat politieke participatie niet alleen wordt bepaald door een politiek systeem of kiesstelsel, maar ook door sociaaleconomische en psychologische factoren. Het is

bekend dat de participatiegraad stijgt naarmate het opleidingsniveau omhooggaat en het zelfbewustzijn van de burgers groeit.’

De docent kijkt me verbijsterd aan, niet wetend of hij serieus moet ingaan op mijn uitlatingen of zich alleen maar moet verbazen over mijn onverwachte uitval. Hij gaat echter stoïcijns verder, waarbij hij ook mijn opmerkingen verwerkt.

Jim lijkt lichtelijk onthutst, maar Benjamin heeft schijnbaar veel plezier beleefd aan mijn bemoeienis, in de pauze geeft hij me een schouderklop. Hij zegt dat ik de docent mooi op zijn nummer heb gezet en dat ik dit vaker moet doen. Vervolgens begint hij zijn eigen ideeën over politieke participatie uiteen te zetten.

Na de sessie ga ik naar Julia. In de gang kom ik de docent tegen, die net uit haar kantoor stapt. Na een onvaste blik op me te hebben geworpen wenst hij me een goede dag en gaat hij weg.

Ik vraag Julia wat de docent haar heeft verteld.

‘Dat je toon agressief was en je er een prestigezaak van had gemaakt,’ zegt ze zonder met haar ogen te knippen.

‘Hij kan me in elk geval niet verwijten dat ik lijdzaam heb zitten luisteren.’

Ze lacht zenuwachtig. ‘Je schijnt nogal tactloos te werk te zijn gegaan.’

‘Dat kan zijn, maar moest hij het meteen aan je overbrieven?’

‘Geheel volgens de afspraak die ik met alle docenten heb gemaakt. Wij willen ook jullie sociale vaardigheden verbeteren om de kans op het vinden van een baan te vergroten, en daarvoor hebben we de feedback van de docenten hard nodig.’

‘Dus hij kwam het aan jou vertellen omdat jij het hem had gevraagd?’

‘Precies, het is als feedback bedoeld, je moet het niet als een aanval op je persoon zien.’

Ze kijkt me licht spottend aan.

‘Heb je je moeder al gesproken?’ vraag ik.

Ze gaat overeind zitten en schuift de lange plukken haar van haar voorhoofd. ‘Ze wil hem verzorgen tot de thuiszorg is geregeld.’

‘Het goede nieuws waar je op wachtte heeft zich dus aangediend,’ zeg ik. ‘Ben je blij?’

‘Laten we zeggen opgelucht, maar deze oplossing zal een ander probleem creëren. Nu ben ik gedwongen om dagelijks contact met haar te hebben. Ze zal die kans met beide handen aangrijpen om zich telkens urenlang over mijn vader te beklagen. Daar heb ik eerlijk gezegd totaal geen zin in. Ik heb medelijden met mijn vader, arme man.’

‘Kun je haar dat niet aan haar verstand brengen?’

Ze staat op. ‘We zullen zien, ik ga nu bij haar eten. Als ik deze dag kan overleven ben ik een gelukkig mens. Morgen weekend. Eindelijk rust, wil ik maar zeggen...’

Het gesprek is dus beëindigd?

Buiten kom ik Benjamin tegen, hij heeft op me gewacht. Wat ik in het weekend ga doen. Ik zeg dat ik geen plannen heb en hij stelt voor om te gaan biljarten. ‘Ik weet nooit hoe snel ik de weekenden moet doorkomen,’ zegt hij. ‘Alleen wonen is fijn, maar soms ook ondraaglijk.’ Vanwaar deze ontboezeming? Ben ik nu een van hen? We spreken zaterdagmiddag af, geen idee of ik er zin in heb.

Ik loop naar de tramhalte. Afgelopen maanden raak ik er steeds meer van overtuigd dat het een illusie is het leven te kunnen sturen. Moet je dan lijdzaam blijven toekijken? Het leven nemen zoals het komt? Op eens lijkt deze zienswijze me bijzonder sympathiek.

Of moet ik me toch voornemen het juk van de passiviteit voor eens en voor altijd van me af te werpen en de wereld voor zover mogelijk naar mijn hand te zetten?

Het is begin december, de avondspits is op gang gekomen. Bij de tramhalte ziet het er druk uit, het is licht begonnen te regenen, ik besluit naar het Centraal Station te lopen waar mijn bus vertrekt.

Ik neem me voor een plek bij het raam te bemachtigen.

lees het nieuwe nummer

Auteurs in dit nummer

MARI ALFÖLDY (1962) – Vertaler van o.a. Márai en Kosztolányi. Bekroond met o.m. het Gouden Kruis van Verdienste van de Republiek Hongarije. Organisator van de Hongaarse Salon Amsterdam.

A.H.J. DAUTZENBERG (1967) – Romancier, debuteerde in 2009 in *Hollands Maandblad*. Meer dan twintig boeken. In februari 2024 verschijnt bij Atlas Contact zijn kloeke libertijnse vertelling *De vijf*.

ANGELIKA GERONYMAKI (1986) – Dichter, publiceerde o.a. in *Het Liegend Konijn*. Finalist bij de NK Poetry Slam (2022) en ze stond o.m. op Poetry International. Fictieredacteur bij *Hard//hoofd*.

LOUISE GLÜCK (1943-2023) – Dichter & docent aan Yale en Stanford. Talloze onderscheidingen en literaire prijzen, waaronder in 2020 de Nobelprijs voor Literatuur.

KERIM GÖÇMEN (1957) – Schrijver, publiceerde korte verhalen in diverse tijdschriften. Schreef o.a. *Kroniek van mijn schoolvakanties* (roman, 2018) en de *Het geheim van de kromme neuzen* (verhalen, 2013).

PHILIP HUFF (1984) – Schrijver & regisseur. Schreef o.a. *Wat je van bloed weet* (roman, 2022). Regisseerde recentelijk *Bosrandgeluk* en *Het kamp*. Schrijft ook voor *The New York Review of Books*.

DEZSŐ KOSZTOLÁNYI (1885-1936) – Romancier, dichter, vertaler & journalist. Een van de grootmeesters uit de Hongaarse literatuur.

DELPHINE LECOMPTE (1978) – Dichter & schrijver. Won met haar debuutbundel *De dieren in mij* (2009) de C. Buddingh'-prijs. Nadien

verschenen o.m. *Vrolijke verwoesting* (2019) en verscheidene, bejubelde prozaboeken.

JANNAH LOONTJENS (1974) – Schrijver & filosoof. Naast dicht- en essaybundels publiceerde ze vijf romans. Onlangs verscheen haar nieuwste: *En toen ging hij*.

GUUS LUIJTERS (1943) – Dichter & schrijver. Recente boeken: *Hoe Tarzan de Tour de France won* (roman, 2022), *Het huis aan de Krommert* (poëzie, 2022) en *Boekenkast Amsterdam* (2023).

WILLY MARTIN (1941) – Emeritus hoogleraar lexicologie (vu) & dichter. Debuut: *Voor de gelegenheid* (2011). Ontving in 2021 de eerste Simon Stevin-penning. Hoofdredacteur van *Noord & Zuid*.

RICHARD NOWAK (1960) – Jurist, classicus & slavist.

ALEXIS DE ROODE (1970) – Dichter. Publiceerde vier dichtbundels, waaronder *Geef mij een wonder* (2005) en *Een steen openvouwen* (2017). Publiceert sinds kort ook essays en verhalen.

OKSANA STOMINA (1972) – Oekraïens dichter & schrijver van dagboeken en kinderboeken. Haar poëzie is met verschillende prijzen bekroond en vertaald in o.m. het Engels, Duits en Italiaans.

MARC TRITSMANS (1959) – Publiceerde vele dichtbundels, waaronder *Het zingen van de wereld* (2017). In maart 2023 verscheen zijn veertiende: *Terwijl wij nog slapen*.

ALBERT WULFFERS (1948) – Cineast, vormgever & grafisch ontwerper.
Studeerde (typo)grafische vormgeving aan de KABK te Den Haag en
doceerde aan de Gerrit Rietveld Academie te Amsterdam.

HOLLANDS Maandblad

Redactie: Johannes van der Sluis

Vormgeving: Steven Boland • *Correctie:* Aron Groot

Redactieraad: Merijn de Boer, Mark Boog, Gerard van Emmerik, David Garvelink, Elke Geurts en Ellen Heijmerikx

Copyright: Auteursrecht voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hollands Maandblad bedankt de volgende partijen voor hun sponsoring:

De Bezige Bij, Alfabet Uitgevers, Ambo | Anthos, Atlas Contact,

Das Mag Uitgevers en Sebes & Bisseling Literary Agency.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door subsidie van het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, thans Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Redactiesecretariaat: Hollands Maandblad • Postbus 59.752 • 1040 LG Amsterdam •
Tel. 020-6175955 • info@hollandsmaandblad.nl (niet voor kopij)

Ingezonden bijdragen worden niet retour gezonden, u krijgt antwoord per e-mail.

Uitgever: Stichting Hollands Maandblad, p/a Bilderdijkkade 63-b • 1053 VJ Amsterdam

Abonnementen: 12 nummers per kalenderjaar, prijs per jaargang € 92,50 •

Proefabonnement (3 nummers) € 27,50 Abonnementen die niet één maand voor afloop van de abonnementsperiode zijn opgezegd, worden automatisch verlengd

Opgave: S.P. Abonneservice • Postbus 105 • 2400 ac Alphen aan den Rijn.

Telefoon tijdens werkdagen van 9.00-17.00 uur: 088-1102052.

Een acceptgiro voor betaling volgt

Losse nummers: € 7,95 • dubbelnummers € 9,90 • Verkrijgbaar bij de boekhandel of door bestelling via www.hollandsmaandblad.nl dan wel per mail: HollandsMaandblad@spabonneservice.nl